



Justitiedepartementet
Enheten för processrätt och domstolsfrågor

Mer ändamålsenliga bestämmelser om resning i brottmål

Sammanfattning av uppdraget

En utredare ges i uppdrag att överväga om bestämmelserna om resning i brottmål bör ändras på grund av nya uppgifter om den tilltalades ålder och föreslå sådana eventuella ändringar. I uppdraget ingår bl.a. att

- ta ställning till om det finns behov att ändra bestämmelserna om resning så att resning kan beviljas när rätten har kommit fram till att den tilltalade var under 15 år vid gärningen och det senare framkommer nya uppgifter om åldern som visar att han eller hon var över 15 år, och
- överväga under vilka förutsättningar resning i övrigt bör kunna beviljas när det har framkommit nya uppgifter om den tilltalades ålder.

Utifrån sina ställningstaganden ska utredaren lämna de förslag till författningsändringar som behövs. Uppdraget ska redovisas senast den 1 juni 2018.

Bakgrund om resningsinstitutet

När en dom har fått laga kraft är utgångspunkten att den ska stå fast. Principen är av grundläggande betydelse för rättsordningens stabilitet och för enskildas trygghet. I vissa fall kan det dock finnas skäl att ta upp ett mål på nytt. För detta ändamål finns det bestämmelser om resning.

Bestämmelserna om resning tillkom på 1940-talet i samband med rättegångsbalkens tillkomst. De är ett resultat av en avvägning mellan intresset av att

slutligt avgjorda mål inte ska kunna bli föremål för förnyad prövning och intresset av att domar och beslut är materiellt riktiga. Avvägningen mellan dessa intressen har gjorts olika beträffande resning till nackdel och till fördel för den tilltalade. Möjligheterna till resning är mer begränsade till nackdel än till fördel för den tilltalade eftersom det är väsentligt att ingen oskyldig blir dömd eller för strängt bestraffad ens om det rör sig om en lindrig påföljd. Att det alls finns bestämmelserna om resning till nackdel för en tilltalad grundar sig på att det vore alltför stötande för rättskänslan om det generellt vore uteslutet att få resning i grova fall (jfr. Welamson och Munck, Rättegång VI, 5 uppl. 2016, s. 192 f. samt Ekelöf och Edelstam, Rättsmedlen, 12 uppl. 2008, s. 185).

Enligt nuvarande bestämmelser kan resning till nackdel för en tilltalad i vissa fall beviljas på grund av nya omständigheter eller bevis. Resning kan beviljas om det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år och den nya omständigheten eller beviset sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade dömts för brottet eller till att brottet hänförts under en väsentligt strängare straffbestämmelse (58 kap. 3 § rättegångsbalken). I kravet på att det ska vara en väsentligt strängare straffbestämmelse ligger att det ska vara fråga om en annan rubricering (se NJA 2002 s. 619).

Möjligheten till resning till nackdel för en tilltalad på grund av nya omständigheter eller bevis har alltså begränsats till de något grövre brotten för vilket den tilltalade annars skulle undgå ansvar eller komma alltför lindrigt undan. Det har inte ansetts motiverat att medge resning på grund av omständigheter eller bevis som endast kan ha inverkat på straffmätningen (se NJA II 1940 s. 169 f.).

Bestämmelserna om resning behöver ses över

Förutsättningarna för när resning kan beviljas har i allt väsentligt varit desamma sedan rättegångsbalkens tillkomst. Sedan dess har samhället utvecklats och ställts inför nya utmaningar och frågeställningar. Det har blivit allt vanligare att misstänkta och tilltalade saknar id-handlingar och att det råder osäkerhet om den tilltalades ålder. Även om det finns möjlighet att göra medicinska åldersbedömningar går det inte att med hjälp av dessa med exakthet fastställa en persons ålder. Förundersökningsledaren kan inhämta uppgifter om den misstänktes ålder via Interpol, men vanligtvis tar det lång tid innan svar kommer. Det medför att det ofta inte går att avvakta svaret eftersom såväl åklagare som domstol har att förhålla sig till de skyndsamhets-

krav och tidsfrister som finns i ärenden med unga misstänkta. Det innebär att uppgifter från Interpol ofta inte finns tillgängliga när målet provas i domstol.

Den tilltalades ålder har stor betydelse i straffprocessrätten. Åldern är bestämmande för om en person kan åtalas och dömas för ett brott. Ingen får dömas till påföljd för ett brott som han eller hon begick före femton års ålder (1 kap. 6 § brottsbalken). Påföljdssystemet för unga lagöverträdare är utformat utifrån att barn och ungdomar som har begått brott i första hand ska hållas utanför kriminalvården och i stället bli föremål för insatser inom socialtjänsten. Unga lagöverträdare särbehandlas både när det gäller valet av påföljd och vid straffmätningen (jfr. 29 kap. 7 § och 30 kap. 5 § brottsbalken). Enligt de nuvarande bestämmelserna kan resning inte beviljas när nya uppgifter om den tilltalades ålder har framkommit efter att domen har fått laga kraft när åldern enbart har betydelse för straffmätningen och påföljden. Detta har Högsta domstolen konstaterat i ett fall där rätten har utgått ifrån att den tilltalade var 16 år gammal men det senare har framkommit uppgifter om att han var 20 år gammal (Högsta domstolens beslut den 28 oktober 2016 i mål nr Ö 3278-16). Avsaknaden av en möjlighet att i dessa fall kunna bevilja resning leder till att den tilltalade får en lindrigare påföljd än vad som hade varit fallet om rätten utgått från den tilltalades verkliga ålder. En annan konsekvens är att en vuxen person kan få avtjäna straffet tillsammans med ungdomar. En sådan ordning är inte tillfredsställande. Det finns därför skäl att se över bestämmelserna om resning i detta avseende.

Närmare om uppdraget

Bör resning beviljas på grund av nya uppgifter om den tilltalades ålder?

I dag är det inte möjligt att bevilja resning på grund av nya omständigheter eller bevis som endast skulle innebära att straffmätningen ändras eller att en annan påföljd ska dömas ut. Ordningen är många gånger befogad eftersom det ofta finns utrymme för olika bedömningar när det gäller omständigheter som har betydelse för straffmätning och påföljdsval. Jämfört med andra omständigheter som är av betydelse för påföljden är dock åldern av en sådan karaktär att det finns skäl att överväga om resning bör kunna beviljas. Uppenbara fall av vilseledanden när det gäller ålder kan i vissa fall leda till stötande resultat när det gäller straffmätning och val av påföljd.

Utredaren ska ta ställning till om resningsbestämmelserna bör ändras så att det blir möjligt att bevilja resning till nackdel för en tilltalad när det framkommer nya uppgifter om den tilltalades ålder som visar att denne är äldre än vad domstolarna har utgått ifrån. Utredaren ska särskilt analysera om det finns behov att ändra bestämmelserna om resning när rätten har funnit att en tilltalad var under 18 år respektive under 21 år, men det senare framkommer att han eller hon var över 18 år respektive över 21 år. Utgångspunkten bör vara att det inte ska vara lättare att bevilja resning till nackdel för en tilltalad på grund av nya uppgifter om ålder än på grund av andra omständigheter. Resning ska vidare vara förbehållet de allvarligare brotten där det felaktiga antagandet beträffande den tilltalades ålder har lett till ett stötande resultat. Resning till nackdel för en tilltalad bör således inte vara möjligt i de fall då den nya uppgiften om åldern endast innebär att den tilltalade skulle ha dömts till ytterligare några timmars ungdomstjänst, eller liknande mindre förändringar av påföljden.

Bör resning kunna beviljas när den tilltalade har bedömts vara under 15 år?

Om domstolen kommer fram till att den tilltalade var under 15 år när brottet begicks kan han eller hon inte dömas till påföljd (1 kap. 6 § brottsbalken). I praxis har bestämmelsen tillämpats på så sätt att åtalet har ogillats (se NJA 1998 s. 693 och RH 2016:11). Konsekvensen av att den tilltalade har uppgett fel ålder blir i dessa fall att han eller hon går fri från påföljd. För det fall rätten finner att den tilltalade har begått gärningen och det senare framkommer att han eller hon var över 15 år vid gärningen är det för närvarande osäkert om resning kan beviljas. I och med att åtalet har ogillats är det möjligt att resning kan beviljas eftersom den nya omständigheten eller beviset, dvs. uppgiften om åldern, skulle ha lett till att den tilltalade dömts för brottet. Samtidigt är straffmyndighetsregeln i brottsbalken utformad på så sätt att den tilltalade inte ska dömas till påföljd, vilket kan tas till intäkt för att åldern enbart har betydelse för påföljden och att resning därför inte kan beviljas. Frågan har ännu inte prövats.

Utredaren ska därför analysera och ta ställning till om det finns behov att ändra bestämmelserna om resning så att resning kan beviljas när rätten har kommit fram till att den tilltalade var under 15 år vid gärningen och det senare framkommer uppgifter om att han eller hon var över 15 år.

Bör resning kunna beviljas efter bevistalan?

Om den misstänkte var under 15 år vid gärningen kan åklagaren efter framställning av socialnämnden, Socialstyrelsen eller vårdnadshavarna föra en bevistalan enligt 38 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Rättens avgörande av saken sker i sådana fall genom dom. Av domen ska framgå om rätten har funnit att den unge har begått gärningen eller om så inte har blivit utrett. Någon påföljd döms inte ut.

Utredaren ska analysera möjligheterna till resning om det efter att domen har fått laga kraft framkommer att gärningsmannen var över 15 år vid gärningen. Utredaren ska även ta ställning till om resning bör kunna beviljas i en sådan situation.

Möjligheten att bestämma en strängare påföljd efter att resning har beviljats

Om enbart den tilltalade har överklagat tingsrättens dom är hovrätten förhindrad att döma till en brottspåföljd som är strängare än den som tingsrätten har bestämt (förbudet mot reformatio in pejus, 51 kap. 25 § rättegångsbalken). Bestämmelsen kan skapa problem när resning till nackdel för den tilltalade har beviljats. Om åklagaren inte har överklagat tingsrättens dom, men den tilltalade har överklagat och hovrättens dom sedan får laga kraft, skulle det kunna uppstå problem när målet efter resning ska prövas på nytt i hovrätten. Om förbudet mot reformatio in pejus gäller även vid den förnyade prövningen kan den tilltalade inte dömas till strängare påföljd i hovrätten. Utredaren ska analysera denna problematik och ta ställning till om det finns behov av författningsändringar. I förekommande fall ska utredaren även lämna förslag på författningsändringar.

Resning till fördel för den tilltalade.

I praxis har resning beviljats till fördel för en tilltalad när nya uppgifter om ålder har framkommit efter att domen har fått laga kraft. Enligt bestämmelsernas ordalydelse kan resning inte beviljas i en sådan situation, men i praxis har resning beviljats enligt grunderna för bestämmelsen. Utredaren ska ta ställning till behovet av att ändra bestämmelserna om resning till fördel för en tilltalad när nya uppgifter om ålder har framkommit.

Särskilda bestämmelser för unga vid prövningen av resning

För den ordinarie prövningen av ett brottmål ska särskilda bestämmelser tillämpas när den misstänkte är under 21 år, bl.a. ska målet behandlas

skyndsamt (29 § lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). När det gäller misstänkta under 18 år finns det ytterligare bestämmelser, bl.a. finns det en skyldighet för rätten att underrätta vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran när ett åtal har väckts (26 § samma lag). Några motsvarande särskilda bestämmelser finns inte för prövningen av en resningsansökan när den tilltalade är under 18 år respektive under 21 år. Utredaren ska analysera och ta ställning till om det finns behov av särskilda regler för unga även i resningsprocessen. Övervägandena ska avse resning såväl till fördel som till nackdel för den tilltalade och oavsett vad grunden för resningsansökan är. I förekommande fall ska utredaren även lämna förslag på författningsändringar.

Övrigt att beakta och arbetets genomförande

Utredaren ska lämna fullständiga författningsförslag utifrån de ställningstaganden som görs. Utredaren är inte förhindrad att ta upp även andra frågor som har samband med de frågeställningar som utreds.

Utredaren ska i sitt arbete beakta det skydd som följer av den Europeiska konventionen d. 4 nov 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. När det gäller personer under 18 år ska utredaren även beakta FN:s konvention om barnets rättigheter.

Utredaren ska redovisa vilka konsekvenser förslagen får för enskilda och det allmänna och i övrigt. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras. Utredaren ska bedöma konsekvenserna av förslagen ur ett barnrättsperspektiv och redovisa om förslagen har någon påverkan på jämställdheten mellan män och kvinnor.

Utredaren ska inhämta synpunkter från Åklagarmyndigheten, Barnombudsmannen och andra berörda myndigheter i den omfattning utredaren finner det lämpligt. Utredaren ska också i lämplig omfattning undersöka hur frågan i förekommande fall har reglerats i andra med Sverige jämförbara länder.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 juni 2018.